

Nordeuropa

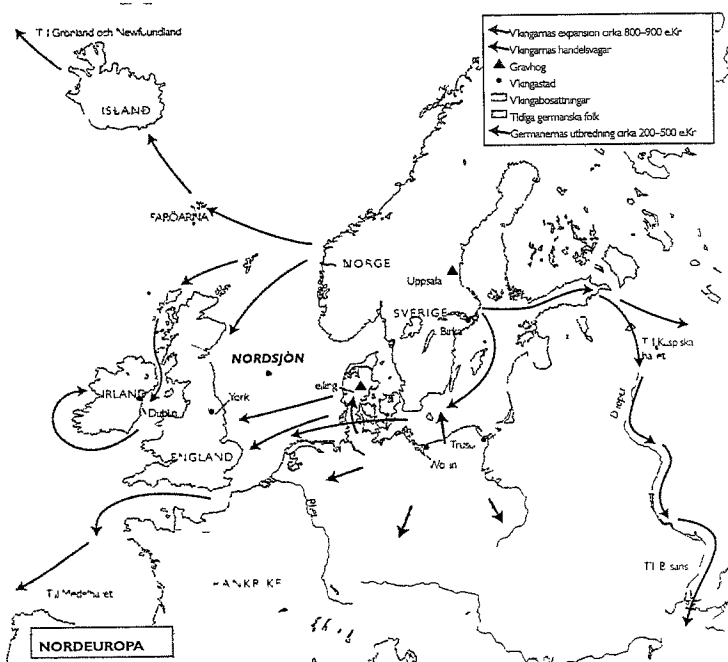
INLEDNING

DE NORDEUROPEISKA MYTERNA berättar om striden mellan gudarna och jättarna, mellan kaos och ordning. Dokumenten över myterna är fragmentariska, men deras påverkan på både den skandinaviska och den engelsktalande världen är omfattande. Myterna har en stark ställning än i denna dag. Till exempel är några av veckodagarna uppkallade efter gudarna: tisdag – Tyrs dag; onsdag – Odens dag; torsdag – Tors dag; fredag – Friggs dag.

När det romerska riket var på nedgång trängde germanska stammar söderut från Rhens östra sida över länder som tidigare hade försvarats av romarna. Germanerna var människor som talade germanska språk, till skillnad från de keltiska, slaviska och romanska språken. Från 300-talet fram till och med 500-talet var folken i Europa i ständig rörelse. Några germanska dialekter forsvann och resten utvecklades till det som nu är tyska, hollandska, flamländska, engelska, danska, svenska, norska och isländska. Det germanska folket förde inte bara med sig sina språk till det här området, utan även sina myter, sin tro och sina föreställningar. På kontinenten och i England kristnades germanerna relativt tidigt, vilket innebär att det inte finns så många lämningar kvar där. Därför måste man vända sig till Sverige, Danmark, Norge, och i synnerhet Island, för att få en bild av den germanska mytologin, eftersom de här landerna slutgiltigt kristnades först på 1000-talet.

DE ENDA SAMTIDA skrivna källor vi har kommer från utomstående observatörer, som den romerske historikern Tacitus, eftersom germanerna själva inte skrev ner något. Runalfabetet, som hade en mystisk innebörd, var gjort för att snidas i trä eller huggas i sten – inte för några längre utläggningar. De viktigaste källorna till mytologin är från 1200-talet, när författarna redan var kristna och kom från Island, där intresset för de gamla gudarna höll i sig längst. Omkring 1220 skrev den kristne politiker, lärdomsgiganten och storgodsägaren Snorre Sturlasson en bok om de hedniska myterna för att de inte skulle gå förlost för framtidens poeter. Det är från Snorres bok, *Eddan*, som vi har fått vår viktigaste bild av den nordiska mytologin. Den poetiska *Eddan* är en annan text som också skrevs ner på Island under 1200-talet, men är förmodligen baserad på ett äldre verk. Dessutom finns det fragmentariska källor från isländska sagor,

◀ Kyrksniderier som de har var ett sätt att både bevara och sprida kulturens olika sagner och berättelser

▶ Gamla manuskript har i text och bilder bevarat de uråldriga myterna och legenderna

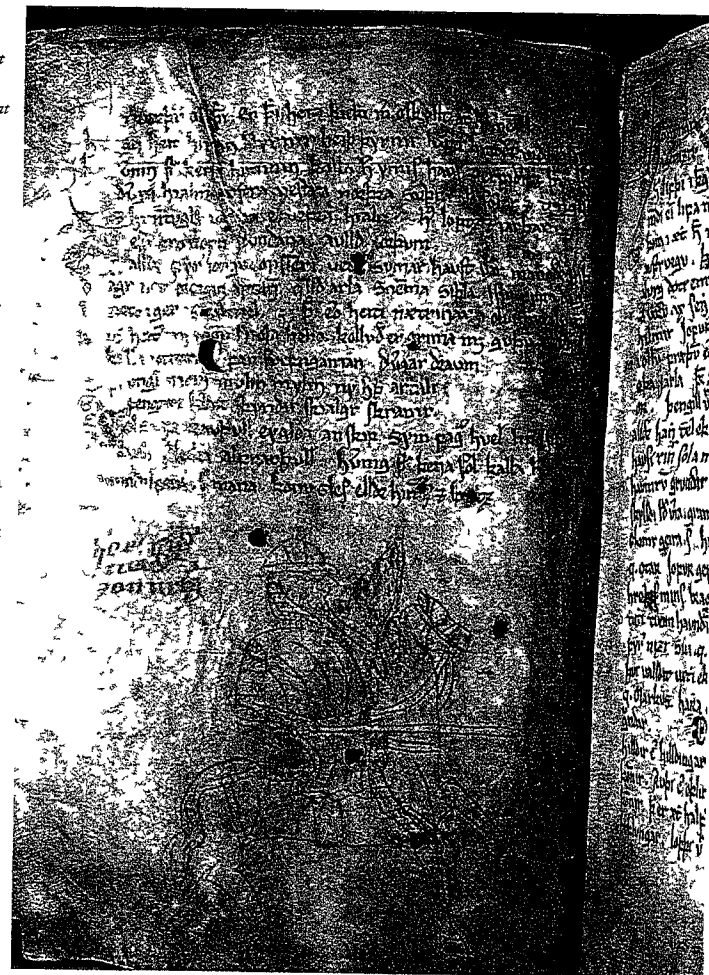
samt arkeologiska lämningar, som till exempel de fantastiska skeppsgravarna i Oseberga och Sutton Hoo

OMVÄRLDEN

ENLIGT NORDBORNABorjade livet när elden och isen forenades, och man trodde att världen skulle upphöra i och med Ragnarok, då lågorna skulle nå andan upp till himlen och jorden skulle sjunka ner i havet. Undergången i eld och vatten måste ha varit en valbekant bild för poeterna på Island, med alla dess vulkaner, och visionen om ånga och eldsflammar som stiger mot skyn kan mycket väl ha inspirerats av något vulkanutbrott. Beskrivningarna av de större utbrotten har stor likhet med handelsutvecklingen i Ragnarok, bergen som skakas av jordbävningar, solen som forsvinner bakom askmolnen, följt av lågor, rok och ånga som stiger upp mot himlen och smälter all is, vilket ger svåra oversvämningar tillsammans med floderna av brinnande lava. Den efterföljande långa fimbulvintern, som skulle racka i tre år utan sommar däremellan, var också något som nordborna med sina långa, mörka vintrar hade anledning att frukta. På Island i synnerhet hade man somrar utan mörker och vintrar utan ljus. Denna apokalyptiska vision har dock mycket gemensamt med foreställningarna om världens undergång i andra kulturer.

RELIGIÖSA SEDVÄNJOR

DYRKAN AV DE NORDISKA gudarna gick till på många olika sätt. Valdiga statyer av Tor, Oden och Frej förvarades i det magnifika templet i Uppsala. Här offrades uppenbarligen även människor. Vid andra mindre betydande tempel offrades prästerna i stället djur, i synnerhet till Tor eller Frej. Men människor ägnade sig åt dyrkan även på mindre dramanska sätt – men begav sig med offergåvor till de lundar, klippor och

stenar i vilka gudarna troddes bo. Den här typen av offer bestod troligare av matvaror. Enkla altare skapades i det fria genom att man staplade stenar på varandra.

Valde man att bygga tempel kunde de vara mycket enkla, och tillbedjan kunde också ske på särskilda, heliga platser i naturen, som till exempel Helgafjall på västra Island. Torolf Mostraskjegg, som var en hangiven anhängare till Tor, menade att just det berget var så heligt att ingen fick ens betrakta det utan att först ha tvättat sig

ren, och att ingen levande varelse fick skadas där.

Samme Torolf följde även den vitt spridda seden att kasta de hoga trastolparna från sitt hogsäte overbord när hans skepp narmade sig Island, för att Tor genom att styra stolparna genom vattnet skulle vagle dem till den plats som skulle bli deras hem. Torolf ansåg att platsen som Tor själv på så sätt hade valt var så helig att ingen fick smutsa den med blodspillan eller andra orenheter.

SKAPELSEN

I BEGYNNELSEN FANNS Ginungagap – den gapande tomheten. Det flammmande Muspelheim låg söder om svalget och det iskalla Nifelheim i norr. Elva floder rann ur Nifelheims hjärta, giftiga floden som härdnade till is. Ångan som steg ur giftet förvandlades till rinfrost och lade sig i lager på lager. Med tiden blev det så mycket att det sträckte sig tvärs över Ginungagap.

Den del av Ginungagap som var vänt mot Nifelheim fylldes av is och rinfrost, medan den södra delen varmdes av de hetta vindarna från Muspelheim. När isen morde varmen skapade blandningen de första tecknen på liv.

Isens smältande droppar formades till den valdiga jätten Ymer. Tre gudar – Oden, Vile och Ve – dodade jätten och skapade världen av hans kropp. De förde kroppen till mitten av Ginungagap och tillverkade jorden av hans kött och klipporna av hans ben. Blodet blev till sjöar och hav. De skapade humlavalvet av Ymers skalle och satte den över jorden och ställde ut fyra dvargar – Nordi, Sudri, Austri och Vestri – vid varsitt horn. Av Ymers hår skapade gudarna växterna och träden och hjarnan slungades ut för att bli molnen på himlen.

SKAPANDET AV LIV

JATTARNAS RAS STAMMADE från urjätten Ymer i tidernas begynnelse. Ymer svettades när han sov och ur hans armhåla växte det fram en man och en kvinna, samtidigt som hans ena ben avlade en monstros son med det andra benet.

Den valdige Ymer nardes av kon Audhumbla, som också hade uppstått spontant vid skapelsens början. För att få näring slickade kon på den salta rinfrosten, och medan hon slickade började håret på en man att avveckas. Den andra dagen visade sig hans huvud och på den tredje dagen stod hela mannen där. Bure var reslig, stark och vacker. Han fick sonen Bor, som gifte sig med jättedottern Bestla. Paret fick tre söner: gudarna Oden, Vile och Ve.

Dessa tre gudar dodade Ymer och skapade världen av hans kropp, varefter de även skapade de första människorna av två tradstammar de hittade på havsstranden. Oden gav de båda nya varelserna ande och liv, Vile gav dem medvetande och rörelseformåga och Ve gav dem ansikten, tal, hörsel och syn. De kallade den förste mannen Ask och den första kvinnan Embla. Det är från detta par som mänskligheten härstammar.

- ▲ Oden var en skicklig magiker och krigsgud.
- ▲ Vaudetaly som visar den enögde Oden med en yxa och Tor med sin symboliska hammare, samt fruktbarghetsguden Frej.

FAMILJELIVET

FOLKET I NORR levde ett hårt liv. I det stränga klimatet måste jorden tvingas att ge ifrån sig tillräckligt med föda för att racka genom hela den långa, mörka och kalla vintern. På Island, där myterna överlevde längst, var vädret ofta sådant att allt resande omöjliggjordes. Under de här förhållandena var familjebanden livsviktiga. Familjerna måste vara självförsörjande och banden garanterade stod i svåra stunder. Detta återspeglas i myterna om gudarna som upplevde många farliga äventyr. Samtidigt var de en tätt sammanhållen grupp som hjälpte och stöttade varandra, med en mycket uttalad lojalitet gentemot de egna.

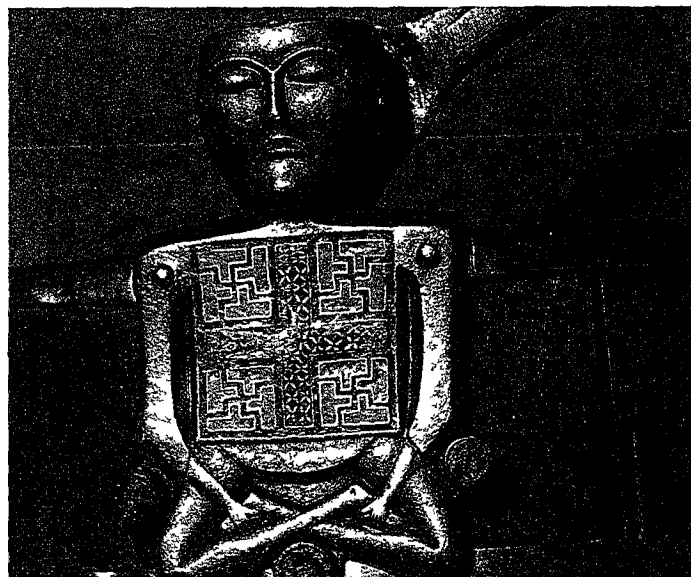
► Bröstmotivet på den här figuren, som är en del av ett hinkhandlag, var en symbol för Tör.

DE SKILDA
SAMHÄLLSKLASSERNAS
UPPKOMST

UPPKOMSTEN AV OLIKA samhällsklasser hanfördes till den gåtfulle guden Heimdal. En dag gästade den förkladde Heimdal en gård där Ae och Edda (gam melfär och gammelmor) gav honom grovt bröd och soppa att äta. Heimdal stannade hos dem i tre dagar och sov mellan paret i deras sang. Nio månader senare födde Edda en son, ett svartmuskigt och fult barn, som fick namnet Tíral. Tíral framlevde sitt liv i hårt arbete och från honom stammade alla tralar.

Härnäst kom Heimdal till en gård där det bodde ett valklätt par, Afi och Amma (morfar och mormor). De bad honom välkommen och bjod på kott. Han sov tre nätter mellan dem och nio månader senare födde Amma en piggögad son med rosig hy. Han fick namnet Karl (fruboren) och växte upp till att bli bonde. Alla fria män stammar från Karl.

Heimdal kom sedan till ett valbeställt hem, där fadär och modär (far och mor) bjod på rikligt med bröd, kott, fågel och vin. Heimdal stannade i tre nätter och sov mellan dem. Nio månader senare föddes en

pojke med glittrande blick, ljus hy och blont hår. Han fick namnet Jarl och växte upp med stora gåvor. Från honom stammar adeln.

KOSMOLOGIN

VARLDEN TRODDES BESTÅ av tre nivåer, var och en ovanpå den andra. Den grupp av gudar som kallades asar bodde i Asgård på den högsta nivån. På den här nivån fanns även Vanaheim, där vanerna (en annan grupp av gudar) bodde, och Alfheim, alvernans rike. Nästa nivå nedåt innehöll Midgård, där människorna levde, jättarnas land Jotunheim, Svartalfheim, där man hittade svartalverna, samt Nidavellir, dvärgarnas hem. Asgård och Midgård var sammanbundna av en flammande bro, som kallades Bifrost, annars känd som regnbågen. På den nedersta nivån låg det kalla Nifelheim.

Genom alla nivåerna reste sig världstradets makuga stam. Asken Yggdrasils valdiga grenar sträckte sig ut över hela världen samtidigt som tradets tre rotter borrade sig ner i universums tre nivåer. Under den rot som sträckte sig in i Asgård låg Urds kalla, där gudarna höll rådslag

varje dag. Under den andra roten, som gravde sig in under Jotunheim, låg Mimers kalla, där Odin hade pantsatt sitt ena öga för den kunskapsgrävande drycken. Under den rot som sträckte sig ner i Nifelheim fanns Hvergelmurs kalla, upphovet till skapelsens elva floder.

TOR

ÅSKGUDEN TOR, beväpnad med sin hammare, var världens beskyddare. Hans mest kända attribut var hans kolossala styrka, som var större än någon annans. Han var enorm, med rött hår, rött skagg, röda ögonbryn och vildsint blixtrande röda ögon. Tors främsta uppgift var att slå ihjäl de jättar som ständigt hotade gudarnas och människornas värld. Tor sökte upp dessa varelser i det uttalade syftet att döda dem. Han tvekade sällan att höja sin hammare när han mötte någon av dem. Skulle någon av de andra gudarna vara hotad kunde de alltid kalla på Tor, som ögonblickligen dok upp för att bistå.

JÄTTARNA

DE VALDIGA OCH vanligen fientliga jättarna spelade en stor roll i den nordiska mytologin. De var representanter för kaos och destruktiva krafter, mot vilka gudarna måste kampa för att kunna upprätthålla ordningen i sitt universum. Så hade det dock inte alltid varit – relationerna hade inte alltid varit så enkla. Samtidigt som gudarnas dagliga uppgift mest handlade om att skydda sig från jättarna, så var jättarna inte alltid fienden. Ibland visade de upp en hjälpsam sida och dessutom hade många av gudarna affärer med jättarna eller till och med gifte sig med dem (Freja gifte sig till exempel med jättedottern Gerd och Njord var gift med Skade, som också var en jätte). Oden själv har stannat på en jätte och hade flera affärer med jättekvinnor. Men allt som oftast slutade mellanhanderna med jättarna med att Tors drände ham i skallen på dem.

Kända jättar var bland andra Hrungnir, som utmanade Tor på en vig, och Tjatz, som stal ungdomens gyllene äppel. Utgård-Loke, en av jättarnas herrar, använde magiska konster för att överlista Tor och hans sällskap. De hjälpsamma jättarna tenderade att vara kvinnor och inkluderar bland andra Grid, som lånade ut en stav och ett styrkebälte åt Tor när han saknade detta. Tor hade även två söner med jätten Jarnsaxa.

T NÄR TOR FÖRLORADE SIN HAMMARE

MYTEN OM STÖLDEN av Tors hammare, Mjölner, visar hur viktig hammaren var som skydd för gudarna och hur långt de var villiga att gå för att ta tillbaka den. Myten visar även hur hammaren kunde användas.

En morgon upptäckte Tor att hammaren var borta. Han väckte Loke och berättade att hammaren var stulen. Loke föreslog att de skulle besöka Freja.

"Vill du låna ut din falkhamn så att vi kan söka efter hammaren?" frågade Tor. "Gärna", svarade Freja. "Jag skulle ge bort den även om den vore gjord av

guld eller silver om det kunde hjälpa till att hitta Mjölner."

Loke flog runt i Frejas falkhamn tills han stötte på Trym, jättarnas herre.

"Har du gömt Tors hammare?" frågade Loke.

"Jag har gömt den djupt under marken", svarade Trym, "och jag svor att den får bli kvar där om inte Freja förs hit som min brud."

Loke och Tor sade åt

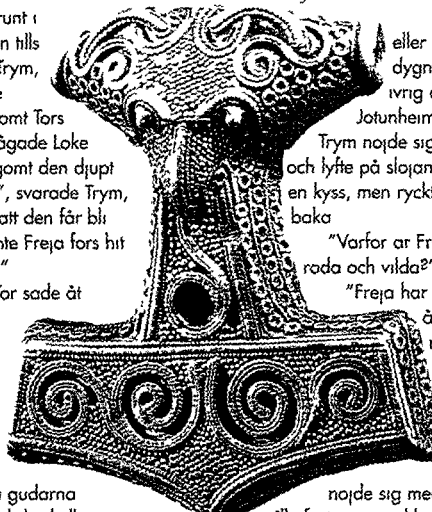
Freja att göra sig i ordning för att bli Tryms brud, men det vågrade hon att gå med

på. De oroliga gudarna diskuterade vad de skulle göra. Om jättarna hade Tors hammare skulle gudarna vara försvarslösa mot angrepp och Asgård skulle snabbt bli erövrat – men hur skulle de bota sig åt för att få tillbaka hammaren om Freja inte ville gifta sig med Trym? Heimdal fick en idé. "Låt oss klla ut Tor till brud och skicka honom till Trym istället för Freja."

Förslaget gjorde Tor bestört och han menade att han alls inte skulle kunna klä i kvinnokläder, men Loke påminde honom om vilket öde som väntade Asgård om han inte fick tillbaka Mjölner. Så Tor kläddes i brudkläder, med juveler på bröstet och Brisingamen runt halsen. Loke följde med den maskerade Tor, kladd som dennes tjänsteflicka.

Trym blev förvånad när Freja anlände, så tjänarna fick duka fram en vagn med festmållid. Tor satte i sig en hel öxe, åt laxar och alla de sotsaker som var avsedda för kvinnorna, och sköljde ner allt med tre fulla dryckeshorn med mjöd. Trym åsåg allt detta med ett mått av oro och berättade att han aldrig sett någon ung kvinna som kunde äta och dricka så mycket. Loke måste tänka snabbt för att undvika upptäckt. "Freja har inte hittat

▼ Tors hammare skyddade gudarna mot deras fiender

eller druckit på åtta dygn, för han var så ivrig att komma till Jotunheim", sade han. Trym nöjde sig med svaret och lyfte på slojan för att ge Freja en kyss, men ryckte forskräckt tillbaka.

"Varför är Frejas ögon så röda och vilda?" flämtade han.

"Freja har inte sovit på åtta dygn", svarade Loke, "för hon var så ivrig att komma till Jotunheim". Trym

nöjde sig med svaret och ville fortsätta med bröllopet. Han låt hämta Mjölner till salen för att paret skulle signas. Hammaren lades i brudens knä och så snart Tor fått tillbaka sin hammare var situationen helt annorlunda. Han rusade upp, slet av sig slojan och korsade sedan alla jättarna i salen, med Trym som den förste.

H TORS HAMMARE SOM VÄRN AMULETTER I FORM AV

Torshammaren, gjorda i silver eller andra material har hittats i många skandinaviska gravar, vilket visar hur stor tilltro man hade till Tors skyddsmakt. De flesta kommer från slutet av 900-talet och har hittats i Danmark, södra Norge och sydöstra Sverige. Några är mycket små, bara ett par centimeter långa, och många var försedda med öglor så att de kunde bäras som hängsmycken. Som skyddssymbol var Torshammaren en hednisk motsvarighet till de små kors som bars av kristna. Man har hittat guttormar i vilka man sida vid sida kunde tillverka både hammare och kors och på så sätt tillfredsställa alla kunder oberoende av deras tro.

ALVER OCH DVÄRGAR

ALVERNA DYKER UPP i de flesta nordiska myter och forknippas med själva landet. De kunde dock vara farliga. Anglosaxarna, normannen och islänningarna trodde att de kunde orsaka sjukdom och mardrommar. Ljusalverna, som var vackrare än solen och hade motsvarande personligheter, bodde i Alfheim, medan svartalverna, som var svartare än beck och hade onda sinnen, levde i underjorden.

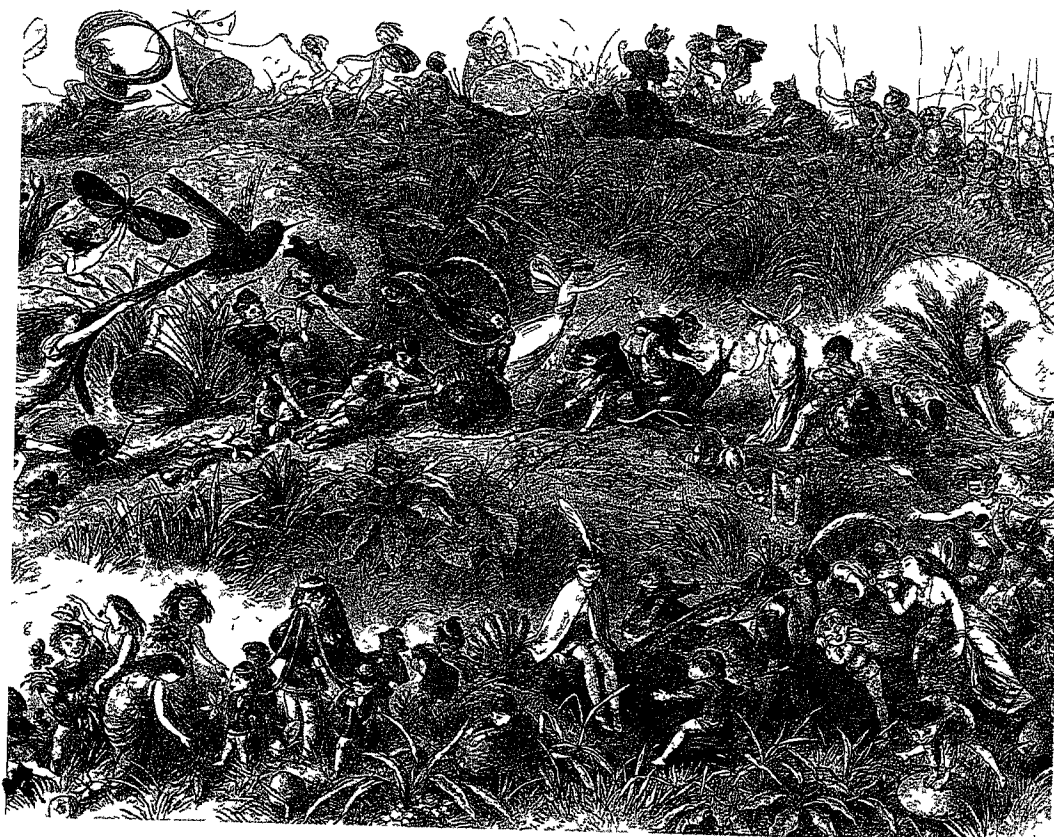
En annan ras som också levde i underjorden var dvargarna. Även om de inte var särskilt små ansågs de ändå vara osedvanligt fula. Dvargarna hade sitt ursprung i jorden och bildades av likmaskarna i urjätten Ymers kort, varefter gudarna gav dem medvetande och intelligens.

Dvargarna var förbluffande skickliga hantverkare och smeder, och förfärdigade föremål med extraordinära egenskaper, i synnerhet om de var av guld. De skapade många av de skatter som fanns hos gudarna, bland annat Tors hammare Mjölner, Odens ring Draupner och Frejas berömda halssmycke Brisingamen. Gleipner, den enda katting som kunde hålla fast Fenrisulven, var också ett dvargahantverk.

Ibland lade dvargarna förbannelser över sina skatter, i synnerhet när de varit tvungna att förfalska dem eller lämna dem ifrån sig. Två dvargar blev till exempel tvingade att smida ett magiskt svärd, men förbannelsen de lade på svärdet gjorde att det aldrig kunde dras uran att någon dodades av det.

◀ Det här halssmycket föreställer Freja. Hon bär halsbandet Brisingamen, som tillverkades av fyra dvargar.
▼ Bilden föreställer en alvprocession. De klara färgerna avslöjar att det handlar om ljusalver.

LAG OCH ORDNING

ORDNING AR ETT TEMA som genomsyrar den nordiska mytologin. Gudarna strävade ständigt efter att upprätthålla och återställa ordningen i kampen mot de mörka och oförutsägbara krafterna, huvudsakligen i form av jättarna. Tors styrka och hans hammare var de viktigaste vapnen i den striden och Tors främsta bekymmer var rättvisan, lagen och ordningen. Bland människorna var Tor därför tätt förknippad med lagen och hade folkets tillit. Det åldiga islandskas tungen, där lagarna lästes upp och där dispyter och tvister fick sin lösning, startade alltid på en torsdag, den dag som var helgad åt Tor.

VÄRLDSTRÄDET

ASKEN YGGDRASIL, världstradet, var universums axel, men det finns inga berättelser om dess ursprung. Tradet befolkades av några speciella varelser: en allseende ornn högt uppe i kronan, med haken Vedrfolnir mellan ögonen. Nere i Nifelheim låg den farliga draken Nidhogg och gnagde på Yggdrasils rötter. Ekorren Ratatosk kulade upp och ner för stammen och levererade förödmjukande lampningar mellan ömen och Nidhogg. Fyra hjortar levde också bland grenarna: Dain, Dvalin, Duneir och Durathror.

Tradet var en källa till liv och näring åt de varelser som levde under det, men samtidigt åsamkades det lidande av samma varelser som det livnärde. Nidhogg och hans följe av drakormar gnagde på rötterna och hjortarna åt av bladen och skotten. Ekorren gnagde på trädet och barken på sidorna ruttnade ständigt bort. Världens centrala stöd och näring hade därmed sina egna provningar att utstå.

För att motverka lidandet hällde norrnorna, som bodde vid Urds källa, vatten blandat med lera från källan över grenarna varje dag. Denna blandning var så helig att allt den vidrörde blev vitt, och skyddade därmed trädet från att ruttna.

ÖDET

ÖDETS INFLYTANDE är markbart genom hela den nordiska mytologin. Ödet är förutbestämt och kan inte undvikas. Ragnarok – världens ände – är oundvikligt. Individernas öden bestämdes av norrnorna, kvinnliga andar som troddes besöka varje nyfött barn och förde antingen framgång eller undergång med sig. Skilnaderna i enskilda liv berodde på att goda norrnor tillät goda liv och tillvilligt delade ut olycka. Vars och ens personliga öde mottogs med stoicism och humor. En hjältes död var mycket hedersam; motgångar accepterades med glatt sinne, och att möta döden med en sista humoristisk kommentar var den mest hedersamma handlingen av alla.

▲ Bilden av världstradet Yggdrasil visar ornen i trädets topp med Nidhogg slingrande runt rötterna.

▼ Tor med hammaren Mjølner och spjuset Gungner.

LIVET EFTER DÖDEN

DET FÄRNS FLERA möjligheter inför livet efter döden.

Krigare som dog i strid, i synnerhet för spjutet som var helgat åt Oden, kunde hamna i Odens stora sal, Valhall. En död i strid ansågs som det mest ärofylla.

och var ett ode man strävade efter. En adling som låg döende i hemmet och ville komma till Valhall istället för Hel, som var platsen för den som dog i sängen, kunde låta sig dödas av ett spjut och "markas för Oden" för att bli saker på en plats i Valhall.

Freja tog också emot fallna krigare. Hon för till slagfältet i sin karrdragna vagn och tog halften av de fallna, medan den andra halften gick till Oden. Krigarna togs emot på hennes gård Folkvang. Även döda kvinnor kom till Freja. I Egils saga var det en kvinna som ville begå självmord och vagrade äta och dricka förrän hon skulle få äta med Freja. Gudinnan Gefjyn tog också emot döda kvinnor och var ansvarig för alla flickor och kvinnor som dog ogifta.

De som dog av sjukdom, olyckor eller hog ålder hamnade i Hels underjordiska rike, under överinseende av Lokes dotter, som också kallades Hel. Hel ska inte blandas ihop med det kristna Helveter. De som drunknat fördes till Agurs och Rans palats på havsbotten.

BALDER DÖD

BALDER DRÖMDE att en dödlig fara hotade honom, vilket ledde till stor oro bland asarna. Hans mor Frigg kom på en plan för att skydda honom. Hon avkrävde varje ting en ed på att aldrig skada Balder: elden, vattnet, djuren, fåglarna, ormarna, växterna, träden, jorden, metallerna, sjukdomarna och gifterna.

Asarna tyckte därefter att det var ganska roande att kasta saker på Balder, för ingenting kunde skada honom. När Loke såg detta förvandlade han sig till en kvinna och sökte upp Frigg. Han berättade att asarna sköt på Balder, men att han inte skadades. Frigg svarade att "varken vapen eller trä kommer att skada Balder. Jag har fått loften från allt."

"Har varje enskilt ting svurit lofte att inte skada Balder?" frågade Loke.

Frigg svarade att en växt, misteln, hade värat för ung för att svara. Loke gav sig av och hittade misteln och drog upp den. Han narmade sig den

blinde guden Höder, som stod för sig själv, och frågade varför inte han också deltog.

"Jag kan inte se var han är", svarade Höder, "och dessutom har jag inget vapen."

"Jag kan hjälpa dig att hedra Balder", svarade Loke. "Jag visar var han är någonstans och så kan du skjuta på honom med den här pilen."

Han tog misteln och sköt så som Loke anvisade. Pilen genomborrade Balder som föll död ner. När asarna såg Balder falla blev de förstummade av chocken, så det enda de kunde göra var att gråta. Till slut talade Frigg. Hon frågade vem bland gudarna som ville rida ner till Hel och bjuda lösen för Balder till Hels vaktare, för att han skulle få återkomma till Valhall. Balders bror Hermod anmalde sig och fick låna Odens häst Sleipner. Hermod galopperade iväg.

Hermod red tills han nådde Hels portar, där han såg Balder sitta på hedersplats. Hermod bad att Balder skulle få

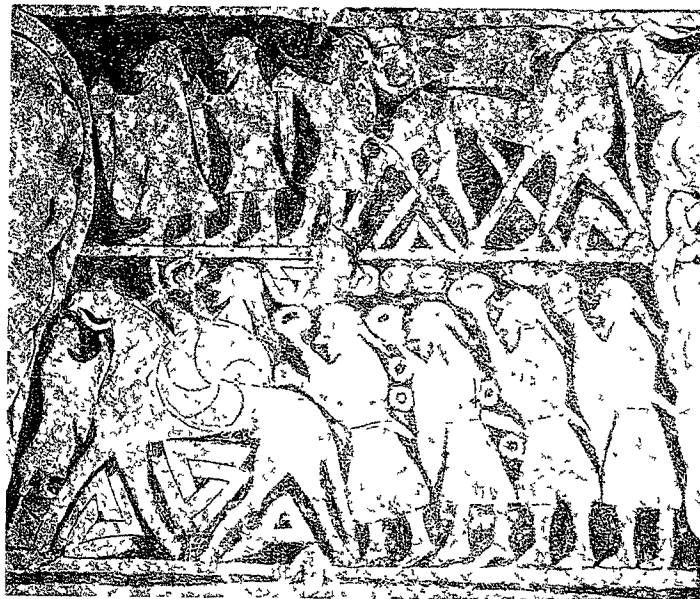
▲ Oden på sin häst Sleipner som även användes för att föra de fallna till Valhall.

återvända till Asgård, och beskrev den valdiga sorgen bland asarna. Hel svarade att styrkan i konslorna för Balder måste prövas innan hon kunde släppa honom. "Om alla ting i hela världen vill gråta för Balder, så släpper jag honom, men om någon enda vagrar gråta, så tänker jag behålla honom."

Asarna skickade bud över hela världen, där man bad allt och alla att gråta ut Balder från Hel. Allt och alla gjorde detta – människorna och djuren, jorden, stenarna, träden och alla metallerna.

På vägen tillbaka passerade budbararna en jättekvinna vid namn Tokk. De bad även henne gråta Balder ur Hel, men hon vagrade. "Tokk kommer att gråta torra tårar för Balder. Låt Hel behålla det hon har." Så Balder släpptes inte. Det ansågs bland de flesta att Tokk var Loke i förklädnad.

VALHALL

ADLINGAR OCH HJALTAR som föll i strid trodde man för till Odens magnifika sal, Valhall, "de fallnas sal", där de blev medlemmar i einharjarna, Odens personliga här. Där bodde de i ståtlig prakt, festade och idrottade till världens ände, när de skulle kallas att kampa för Oden i det sista stora slaget.

Valhall var en valdig byggnad med många dorrar. Takstolarna var tillverkade av spjutskäft och takspåren av skoldar. Varje dag satte einharjarna på sig rustning och vapen och kampade med varandra som underhållning. Mot slutet av dagen reste sig de fallna mirakulöst och på kvällen satt de allihop tillsammans igen, drickande och skrålande.

Krigarna åt kottet från Sarumner, en gålt som tillagades varje dag i grytan Eldrimner av kocken Andrimner. Sarumners flask var alltid tillräckligt för att foda samtliga av einharjarna, oavsett deras antal, och varje morgon stod grisen där livs levande igen, redo att bli slaktad och tillagad på nytt. Einharjarnas dryck var ett oändligt flöde av mjöd, producerat av geten.

Heidrun, som varje dag fyllde ett fat som räckte för att alla skulle kunna dricka sitt lystmäte.

VALKYRIORNA

VILKA SOM FÖLL i strid och hamnade hos Oden avgjorde valkyriorna. Namnet betyder "den som väljer de fallna" och dessa kvinnliga andar begav sig till slagfalten, gav seger i enlighet med Odens vilja och förde sedan de fallna till Valhall. De passade även upp på de döda krigarna i Valhall och serverade dem mat och dryck. I de poetiska källorna beskrivs de som rustade ryttare och det är även så den allmänna bilden av dem ser ut, men det verkar som om det från början i den äldre germanska myten kan ha rört sig om avsevärt mer mystiska, blodtörstiga och övernaturliga kvinnogestalter som var förknippade med strid och de fallna.

ASARNA

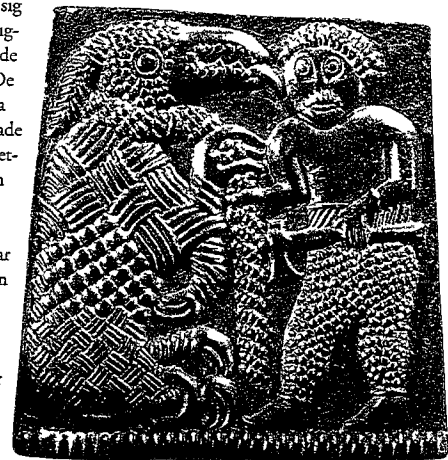
LEDAREN FÖR DE gudar som kallades asar var Oden, en skicklig magiker och gud över kriget, doden, kungar, poesi och magi. Oden var en skrämmande figur, som man inte alltid kunde lita på, en figur som var mer intresserad av sina magiska krafter än av sina undersåtar. Hans drottning var den vackra och alskvarda Frigg, som delade för mågan att kunna förutsäga framtiden.

Tor var Asgårds beskyddare, Odens son och åskans gud. Han tillkallades alltid när gudarna hade problem med jättarna och dok då omedelbart upp för att rädda världen med hjälp av sin oövervinnliga hammare. Rollen som beskyddare gällde även människorna. Tor kunde man lita på och människorna satte sin tillit till honom.

Balder var en annan av Odens söner och är den mest kända av de övriga asarna. Balder var den visaste, vanligaste, vackraste och mest alskade av alla gudarna – men han dog tragiskt genom Lokes förraderi. Tyr, även han en krigsgud, var den modigaste av gudarna. Diktens gud Brage och jaktens och bågskytte's gud Ull horde också till asarna.

▲ Detalj av bilden på en gravsten. Soldaterna i den övre panelen bär svärd med spetsen nedåt, vilket symboliserar doden.

▼ Himmelsguden Tyr med ett kedjats djur, troligen Fenrisulven, som han offrade handen för att fästrä.

T TOR FISKAR EFTER MIDGÅRDSORMEN

TORS VIKTIGASTE FIENDE var den valdiga Midgårdsormen, världsormen, som på havets botten slingrade sig runt världen. Vid ett tillfälle tog Tor sig skepnad av en ung pojke och fick logi en natt hos jätten Hymer. När Hymer beredde sig på en fisketur nästa dag frågade Tor om han fick följa med. Hymer fräste till och sade att en så ynklig liten valp skulle vara vardelos ombord. Tor svarade vredgat att han inte var saker på att det var han som skulle vara den som bad om att få bli rodd i land och var precis på väg att dramma hammaren i Hymers skalle när han kom ihåg sin hemliga plan att prova sin styrka på något annat. Istället frågade han Hymer om vad de skulle använda som bete. "Skaffa ditt eget bete", svarade Hymer, varvid Tor slet huvudet av den största oxen i Hymers hjord.

Tor satte sig först vid årorna och det slog Hymer att Tor rodde mycket hårt. När de hade nått den vanliga fiskeplatsen sade Tor att han ville ro längre ut. Lite senare varnade Hymer för att det med tanke på Midgårdsormen skulle vara farligt att ro längre. Tor svarade att han tänkte ro vidare, vilket han gjorde. Allt detta gjorde Hymer väldigt orolig.

När Tor äntligen lade ifrån sig årorna fäste han oxhuvudet vid fiskelinan och kastade det överbord. Djupt under båten slöt ormen gapet runt betet, men inuti detta fanns en valdig krok. Kroken fastnade i gommen på ormen, som våldsamt ryckte i linan. Tor höll hårt emot och spände sig allt han kunde mot ormen. Han tog spjorn så hårt att fotterna pressades rakt igenom båten. Med stöd mot havsbotten lyckades han till slut dra upp ormen, samtidigt som Hymer bleknade av skräck. Precis när Tor skulle till att lyfta sin hammare för att ge ormen nådstoten skar Hymer av Tors fiskelina. Ormen sjönk tillbaka ner i havet och Tor slungade hammaren efter. Han var råsande över att Hymer hade förstört

hans plan och slog därför till honom så hårt att jätten föll överbord. Detta blev slutet för Hymer och Tor tvingades vada i land.

VANERNA

FRUKTBARHETSGUDARNA vanerna levde jansides med asarna. Havsguden Njord åkallades för rikedom, lyckat fiske och god sjofart. Han bodde i Noatun och var far till tvillingarna Frej och Freja.

Frej, den viktigaste fruktbarghetskuden, var det strålände och givmilda solskenet som Han styrde över skorden genom att

behärska solen och regnet. Åkenskap var även det ett tillfälle då man åkallade Frej, eftersom han svarade för den mänskliga fortplantningen. Frej åkallades för valstånd och uppfattades som fredsbringare. Vapen var bannlysta i hans tempel och det var förbudet att spilla blod på hans heliga platser.

Freja var den viktigaste gudinnan bland vanerna och var mer än bara en fruktbarghetskuden, hon var även kärlekens gudinna, en mästare på magi och en av dem som tog emot fallna krigare.

▲ Tor med sin hammare då han just fångat Midgårdsormen

VILDSVIN

VILDSVINEN VAR HELGADE åt fruktbarhetsgudarna. Både Frej och Freja agde och red på vildsvin och kunde även framställa vildsvinssköpna. Vildsvinen offrades även till Frej när man ville försäkra sig om god skörd. Svinbilder återfinns på olika kulturföremål. Ett av de svenska kungarnas arvegods var ringen Sviagriss med en grisfigur och de tidigaste svenska kungarna hade hjälmarna med bilder av svin. En av dessa magnifika hjälmarna hade samma namn som Frejas vildsvin, Hildisvin. En sådan hjälm nämns också i det anglosaxiska diktverket Beowulf där krönet i form av ett vildsvin skyddade bararens liv.

LOKE - GUDARNAS VÄN OCH FIENDE

EN AV DE VERKLIGT unika gestalterna i den nordiska mytologin var Loke. Han var inte helt och fullt en gud, eftersom han härstammade från jättarna, men levde bland asarna, deltog i deras eskapader och var ofta till stor hjälp. Men

samtidigt som han var gudarnas vän och följeslagare och blodsbroder till Oden, så var Loke även deras motståndare, och vid Ragnarök – världens undergång – skulle han kampa mot gudarna på jättarnas sida.

Loke var stilig och spirituell, men samtidigt tamligen illvillig. Han var mycket slug och alltid full av luredrejerier. När han ställde till med sina upptåg kunde han ta formen av djur eller fåglar. Snorre beskriver Loke som gudarnas belackare och lognens och falskhetens upphovsman.

Det finns inga tecken på någon kult kring Loke, men han var en integrerad del av de mytologiska berättelserna. Hans inblandning var upphov till många av handlingarna i mytologin. Lokes mystiska natur avslöjas av det faktum att även om han ständigt ställde till med problem för gudarna, så var det ofta hans snabbbraskhet och list som sedan löste dem ur knipan. Hans påverkan kunde lika gärna vara fördelaktig som skadlig.

▲ Detalj av sten med Lokes ansikte och med lapparna hopsydd

◀ Bronzstatyett av fruktbarhetsguden Frej

IDUN OCH IDUN

GUDINNAN IDUN hade till uppgift att vaka över ungdomens gyllene äpplen, som gudarna måste äta för att inte åldras. En gång ordnade den illvillige Loke så att både hon och äpplena kunde rovas bort av en jätte, men det var samtidigt Lokes list som upphävde katastrofen genom att han även hamnade tillbaka Idun.

En jätte vid namn Tjatzse fångade en dag Loke och vägrade släppa honom fri om han inte lovade att locka ut Idun med sina äpplen ur Asgård. Loke gick genast med på saken och berättade för Idun att han i skogen hade sett äpplen som kanske kunde vara värdefulla och att hon borde ta med sig sina egna äpplen som jämförelse. Så snart de var utanför Asgård drog Tjatzse upp i orrhamn och fångade både Idun och äpplena och förde henne hem till sig.

När Idun och äpplena hade försvunnit började gudarna snart att påverkas, genom att de åldrades. De möttes för att diskutera Iduns försvin.

◀ Både Loke och Tjatse förvandlar sig i den här myten till fåglar för att kunna besegra sina motståndare

LOKES BARN

LOKE FICK TRE monstruösa barn med jattekvinnan Angerboda. Midgårdsormen, dottern Hel, som var halvt levande, halvt ett lik, och den valdiga Fenrisulven. Dessa varelser hade allihop en sarskald plats i mytologin, där Midgårdsormen och Fenrisulven skulle krossa Tor respektive Oden vid Ragnarök. Oden samlade ihop Lokes avkomma, men gudarna kunde inte ha ihjäl dem, så man måste komma på andra sätt att hantera dem på.

Gudarna blev alla mycket bekymrade när man upptäckte att Loke hade avlat de här tre varelserna. De hade hört profetior om att de tre syskonen så småningom skulle ställa till med stor förödelse. Oden skickade ut gudarna för att föra avkomman till Asgård. Först slungade Oden ner Midgårdsormen i havet som loppte runt världen. Där växte den tills den nådde runt hela världen och till slut bet sig själv i stjärten. Sedan placerade Oden Hel, Lokes ohyggliga dotter, som vaktare av de dödas land Nifelheim, där hon fick till uppgift att ge mat och husrum åt alla de döda som hamnade där. Fenris, den fruktade vargen, behöll asarna hos sig själva, så att den fick vaxa upp i Asgård, men det var bara Tyr som var modig nog att ta hand om den.

T LOKES STRAFF

NAR LOKE GENOM sin ondska orsakat Balders död förstod han att gudarnas vrede skulle drabba honom. Han flydde och byggde ett hus på ett berg. Huset hade fyra dörrar så att han kunde ha uppsikt åt alla håll. På dagen förvandlade han sig till en lax för att kunna gömma sig i en alv i närheten. När han satt i sitt hus en kväll funderade han över vilken sorts verktyg asar-

na skulle behöva för att fånga honom och uppfann så det första fiskenätet.

Sedan förstod Loke att asarna hade upptäckt honom och att de inte var långt borta. Han kastade nätet i elden och rusade ner till alven. Asarna upptäckte nätet monster i askan och förstod att det kunde vara ett verktyg för fiske. Snabbt gjorde de ett eget och tog med det till alven. De drog nätet genom vattnet, men Loke pressade in sig mellan två stenar på botten, så att nätet passerade ovanför. Sedan drog gudarna åter nätet genom alven, men den här gången med tyngder, så att inget skulle kunna passera emellan. Loke simmade framför nätet, men insåg att han snart skulle hamna i oppet hav. Han hoppade över nätet och simmade uppströms.

Asarna drog nätet en tredje gång längs älven, men nu vadade Tor fram för nätet. Loke måste välja mellan det livsfarliga havet och det lika farliga hotet från Tor. Han försökte återigen hoppa över nätet, så snabbt han bara kunde, men Tor fångade den förvandlade Loke i stjärten, vilket förklarar varför laxar smälter av mot stjärten.

Nu tänkte asarna inte längre visa Loke någon nåd. De förde honom till en grotta där de reste tre stenplattor och gjorde ett hål i vardera. Sedan lät de föra dit Lokes söner Vale och Nare och förvandlade Vale till en varg, som slet brodern Nare i stycken. Gudarna drog ut Nares inälvor ur kroppen och använde dem för att fästrä Loke vid de tre stenarna. Fästräna förvandlades genast till järn och Skade placerade en giftorm över Lokes huvud, så att giften droppade i hans ansikte. Det är Lokes öde att ligga så tills han sliter sig loss vid Ragnarök. Hans hustru Sigyn står bredvid för att fånga upp giften i en skål, men när skålen är full måste hon halla bort giften, som då kan fortsätta att droppa ner i Lokes ansikte. När han då försöker komma undan skakar hela jorden, vilket är det som kallas jordbävningar.

nande och fann snart att hon senast hade setts lämna Asgård i sällskap med Loke. Loke greps och hotades med både tortyr och snar död. Vettskramd lovade han att ge sig ut att leta efter Idun om bara Freja kunde låna honom sin falkhamn.

Förvandlad till en falk flog Loke till Jotunheim och kom till Tjates bostad. Tjate var inte hemma, så Loke fann Idun ensam. Han förvandlade henne snabbt till en not och flog hem mot Asgård med henne i klorna.

När Tjate återvände hem och upptäckte att Idun var borta förvandlade han sig åter till en ornn och tog upp jakten. Asarna såg falken komma flygande med noten och med ornen efter sig, varför man tände en eld inne i Asgård. Loke i falkhamn flog in över muren och dok rakt ner, men Tjate kunde inte hejda flykten i tid utan flog rakt in i lågorna och fattade eld, varefter asarna slog ihjäl honom. Loke hade därmed både varit den som ordnat så att Idun kunde rovas bort och den som sedan såg till att hon återbordades.

◀ Oden, krigets gud.

Fenrisulven stortar fram med oppet gap. Bredvid honom kommer den giftsprutande Midgårdsormen. Tillsammans når de slätten Vigrid, där det sista slaget står. Einhajarna, ledda av Oden, stormar mot Fenrisulven. Tor besegrar ormen, men dör själv av dess gift. Fenrisulven slukar Oden. Flammor, rok och ånga suger upp mot himlavalvet. Himlen svartnar och stjärnorna slocknar. Till slut sjunker hela jorden ner i det svallande havet.

Men Ragnarök är inte alltings ende. En gång kommer världen att framtrada på nytt, grön och bordig, och en ny tidsålder kommer att ta sin början. Åkrarna kommer att vaxa osådda. De gamla gudarnas barn kommer att sitta i graset där Asgård en gång har legat och tala om de tider som varit.

Manniskornas värld kommer att återbefolkas av två människor, Liv och Livtrase, som gömt sig i asken Yggdrasil. På så sätt innehåller slutet en ny början, så att cykeln kan börja om.

T TYR OCH FENRISULVEN

ASARNA BEHÖLL Fenrisulven, Lokes avkomma, i Asgård för att kunna hålla ett öga på honom, men det var bara Tyr som var modig nog att ta hand om honom. När de såg hur valdig Fenrisulven började bli, beslutade de att fjättra honom. De kom till ulven med en valdig järnboja och foreslog att han på lek skulle prova sin styrka mot den. Ulven tyckte inte att det var så mycket bevänt med den, så han lät dem få som de ville. När bojan var fastad slet sig ulven fri med en enda spark.

Gudarna smidde snabbt en ny boja, som var dubbelt så stark, och uppmanade ulven att prova den på nytt med argumentet att han skulle bli vida känd för sin styrka om han kunde befria sig från den. Ulven var angelagen om att bli känd, så han lät sig

Y

ODEN

ODIN, GUDARNAS kung, var maktig och skrämmande – knappast en valvillig fadersfigur. Han var kungarnas, adlingarnas och poeternas gud och styrde över krig, magi och visdom. Oden var legendariskt skicklig på magi. Han kunde byta skepnad när han ville och hans magiska krafter gjorde honom till en fruktad motståndare. Han hade bara ett öga efter att ha pantsatt det andra i Mimers brunn för att få dricka av kunskapens vatten. Oden åkallades för seger i strid, men då det låg i hans intresse att anstifta krig anklagades han ofta för att fördela segern orättvist.

R

INGEN MÄNNISKA kan undgå sitt öde. Denna idé kulminerade i Ragnarök (gudarnas öde), världens oundvikliga undergång. Ragnarök kommer att föregås av tre år av intensiva strider, följt av Fimbulvintern, tre hela års fruktansvard vinter utan någon sommar. Därefter kommer en valdig jordbävning att spränga alla bojor och band. Fenrisulven befrias, liksom Loke. Midgårdsormen släpper sig upp på land, vilket får haven att svälla upp över kusterna. Skeppet Nagelfar, som byggts av de dödas naglar, bär fram av det brusande havet, fyllt med jättar och med Loke vid roret.

bindas på nytt. Även om han fick kampa lite mer för att komma loss, så gick det ändå ganska fort.

Asarna började bli oroliga för att de aldrig skulle kunna fåttra Fenrisulven, så de sande efter dvargarna, som skapade bojan Gleipner. Gleipner var tunn som ett sidenband, men tillverkad av sex magiska ingredienser: kattens fotsteg, kvinnors skagg, fiskens andedräkt, bergets rotter, björnens senor och fåglars spott. Asarna tog med sig Gleipner till Fenrisulven, som titföde misstänksamt på den.

"Jag tror inte jag blir ryktbar av att bryta en så tunn boja", sade han, "och är det smitt av magi, tar jag det inte på mig hur tunt det än är."

Asarna sade att han säkert kunde bryta ett så kort band, med tanke på de väldiga järnkedjorna. "Kan du inte bryta dig loss från det här, så kommer vi att befria dig, för då kommer du inte att vara något hot mot oss."

Ulven svarade: "Om jag inte kan befria mig själv kommer jag att få vänta länge på att ni ska befria mig, så jag bryr mig inte så mycket om leken längre. Men för att ni inte ska se god vilja."

Asarna såg på varandra utan att veta vad de skulle göra, tills Tyr anmalde sig frivilligt att lägga sin hand i ulvens mun. Då lat sig

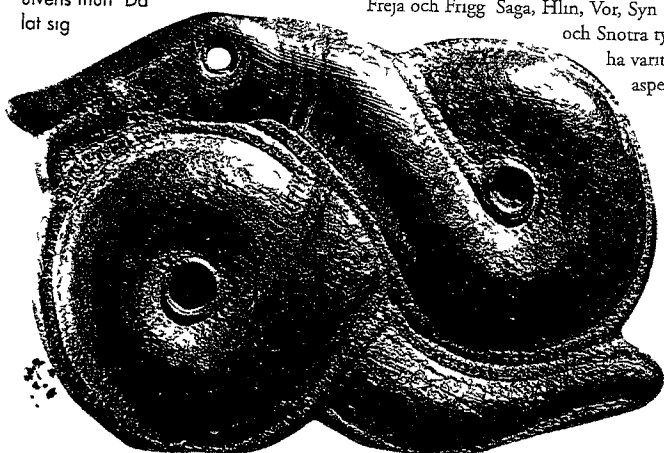
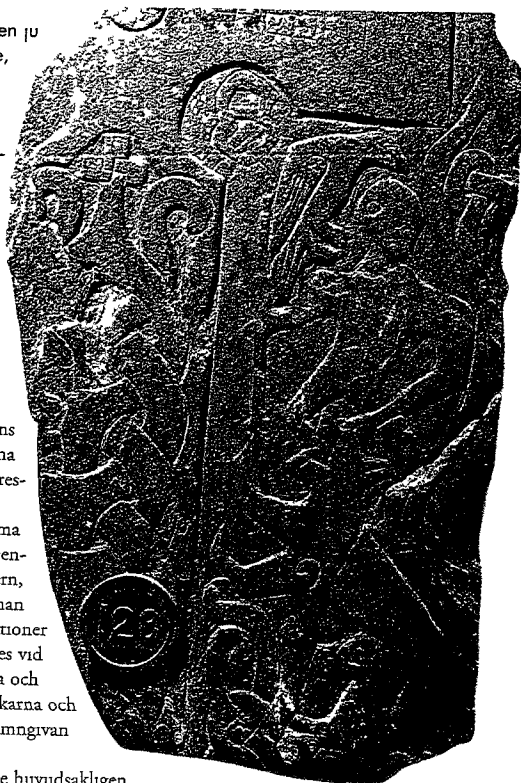
Fenrisulven bindas, men ju hårdare han sparkade, desto starkare bands han av bojan, så att han inte kunde befria sig. Då skraffade asarna – utom Tyr, som hade förlorat handen

GUDINNORNA

DEN NORDISKA gudavärlden hade flera maktiga gudinnor. De viktigaste av dessa var Odens alskvada hustru Frigg och fortplantningens och sensualitetens gudinna Freja. Man har ibland föreslagit att de har båda har varit två aspekter av samma gudinna, där Frigg representerade hustrun och modern, medan Freja var alskarinnan. De hade även några funktioner gemensamt: båda åkallades vid barnafödelse för att skydda och hjälpa kvinnan under varkarna och de var även delaktiga i namngivningen av de nyfödda barnen.

Andra gudinnor hade huvudsakligen med fruktbarheten att göra. Några av dessa var möjligen bara andra aspekter av Freja och Frigg: Saga, Hlin, Vör, Syn och Snotra tycks ha varit aspekter

av Frigg, medan Sjöfn, Lofn och Gefjyn verkar ha varit aspekter av Freja. Fulla och Gna var Friggs uppvaktning. De betjänade Frigg, bar hennes skrin och delade hennes hemligheter. Några andra gudinnor var i själva verket jattekvinnor som getts gudinnestatus genom aktenskap med någon av gudarna. Skade, Njords hustru, var dotter till jätten Tjatzse, men valkomnades bland asarna och tycks ha dyrkats som självständig gudinna. Frejs hustru Gerd kom också från jättarna och fick gudinnestatus genom sitt aktenskap

▲ Andreassstenen med en relief med motiv från berättelsen om Ragnarök, bilden visar hur Oden slukas av Fenrisulven.

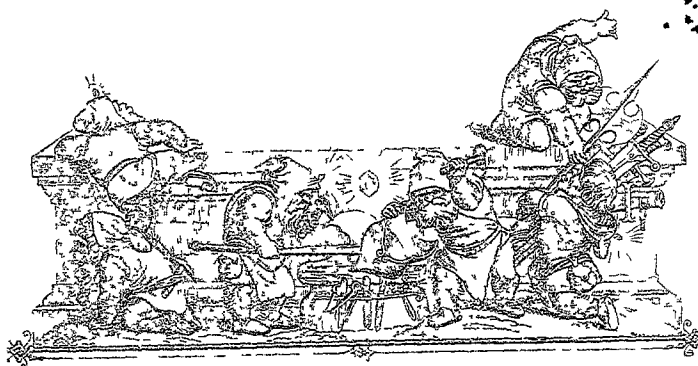
◀ Brosch i form av Midgårdsormen, som kommer i land vid Ragnarök, jordens undergång.

BRISINGAMEN

BERÄTTELSEN OM hur gudinnan Freja fick sitt berömda och magnifika gyllene halsband, Brisingamen, visar tydligt den passionerade och lustfyllda sidan i hennes personlighet

En dag motte Freja fyra dvargar. De höll på att tillverka ett föremål av guld, vilket var deras vanliga syssla, eftersom dvargar var kända för sin konst att kunna smida den adla metallen. Det de var sysselsatta med var ett utsökt halsband, vackrare än något Freja hade sett tidigare och hon ville genast ha det fantastiska halsbandet. Det fanns knappast någon annan hals som skulle kunna bara upp en så praktfull prydnad. Hon talade om för dvargarna att hon ville köpa det av dem, men de vägrade blankt att sälja det. Freja erbjöd en stor mängd guld och silver, men de ville fortfarande inte skiljas från halsbandet.

Freja höll på att förgås av längtan

▲ Dvärgarna var utmärkta smeder och gjorde ett halsband åt den vackra Freja.

◀ Freja var kärlekens aktenskapets och de dödas gudinna, har ser vi henne spinna moln

efter att få äga smycket. Hon erbjöd fler och fler värdeföremål, men dvargarna visade inget intresse – för att de till slut gav sitt pris.

"Allt det vi önskar, det har vi redan. Det enda vi begär, Freja, är dig. Om du vill tillbringa en hel natt med var och en av oss, så kommer var och en att ge sin del av halsbandet."

Freja blev alldeles förbluffad. Hon tittade på de fyra fula och missformade dvärgarna, som betraktade henne lystet. Hon tyckte inte om svaret, men hennes längtan efter halsbandet var som en förödmärkande eld. Fyra nätter verkade inte vara ett alltför högt pris för att kunna äga halsbandet för alltid. Dessutom skulle ju ingen få veta något, så hon gick med på dvärgarnas begäran.

Freja tillbringade fyra nätter hos dvärgarna och var och en fick sin stund med henne. Sedan hon hade hållit sin del av avtalet höll de sin och gav henne halsbandet. Freja förde hem med det och låtsades som om inget hade hänt, varefter halsbandet blev en av hennes högst skattade ägodelar.

FREJA

FREJA, vanernas främsta gudinna, var maktig, passionerad och vacker. Hon var både en viking fruktbarners gudinna och den erotiska och sensuella kärlekens gudinna. Hon var expert på magi och en av dem som tog hand om de döda. Freja figurerar i många av myterna och beskrivs som både åtråvärd och full av begär. Jättarna åtrådde henne, så när de anfall Asgård försökte de i regel rova bort henne. Samtidigt anklagades hon ofta för att "springa efter mannen likt en brunstig get" och att ha både gudar och alver som sina älskare, inklusive sin egen bror.

HAVETS GUDOMAR

HAVET VAR MYCKET viktigt för folket i norra Europa, både för födan och som ett sätt att skaffa ära och berømmelse genom resor, handel eller plundring. Den mest kända av havsgudomarna var Njord (en av vanerna), men Agir, som tycks ha personifierat det maktiga havet självt, styrde också där. Agir levde långt från land och vikinga poesin talar om Agirs maktiga kaftar, som svaljer skeppen till havs.

Agir och hans hustru Ran tog i sitt palats på havsbotten emot dem som drunknade. Sagorna berättar att om drunknade sjöfarande dök upp vid sina egna begravningar.

ar hade Rán gett dem ett gott valkommande. Det ansågs lyckosamt att ha något av guld på sig när man var till havs, för att inte komma tomhant till Ráns boning.

Agurs och Ráns gästfrihet var inte enbart illasinnad, för Agur var berömd för de rikliga fester som hölls i hans salar. Tor gjorde ett besök hos jätten Hymer för att få tag på en kettel som var tillräckligt stor för att rymma mjödet vid Agurs fester och i en sorgedikt över en drunknad son önskas hämnd mot Agur, men man refererar samtidigt till gudomen som "Mjodbryggaren".

T

NJORD OCH SKADE

SKADE VAR DOTTER till jätten Tjates, som dodades av asarna när han stal ungdomens gyllene applen. Hon gifte sig så småningom med havsguden Njord och myten om deras aktenskap berättar om banden mellan en fruktbarhetsgud med en representant för vintern och mörkret.

När nyheten om Tjates död nådde

dottern Skade beväpnade hon sig, satte på sig sin hjälm och ringbrynja och gick till Asgård för att hämnas sin far. Asarna erbjöd sig att ersätta henne för Tjates död och som del av överenskommen skulle hon få välja en make bland asarna. Hon fick dock bara se fotterna på de möjliga främlingarna och måste välja enbart utifrån dessa.

Alla de ogifta gudarna fick paradera förbi på ett sådant sätt att bara deras fötter syntes. Skade undersökte allihop. Ett par var renare och vitare än några andra. Hon var säker på att detta måste vara Balder, den vackraste och vitaste av alla gudarna, så hon gjorde snabbt anspråk på sin make.

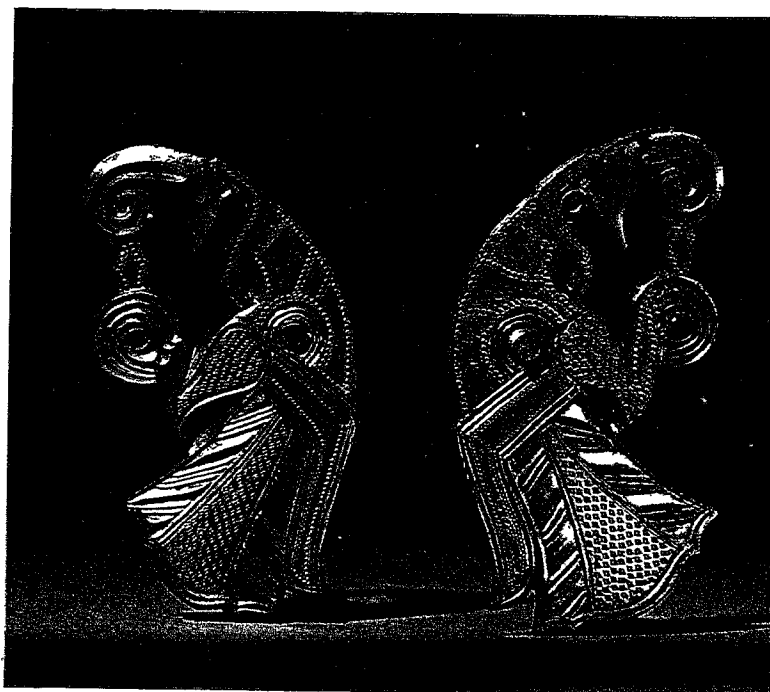
När fötternas ägare avslöjades visade det sig vara Njord, havsguden. Hans fötter var så underbart rena för att havet ständigt sköljde över dem. Skade blev lite ställd, men de två fick ändå gifta sig.

Aktenskapet blev besvarligt. Skade

var dotter till en bergsätte och långtade tillbaka till sitt hem bland bergen, medan Njord bara kände sig tillfreds nära havet. De försökte få det hela att fungera genom att komma överens om att bo nio nätter i taget i Trymheim, Skades bergsfäste, och nio nätter i Noatun, Njords hem vid havets strand. Olyckligtvis höll inte arrangemanget särskilt länge. Båda två var fortvivlat olyckliga när de vistades i den andres hem. Njord stod inte ut med att befinna sig uppe bland bergen och tvingas lyssna till vargarnas ylanden, Skade å sin sida stod inte ut med det öppna havet och avskydde mäsarnas skrin. Till slut kom de överens om att leva ötskilda, så Njord stannade kvar vid havet medan Skade levde i sina berg, där hon ofta sågs fardas på skidor eller snoskor.

▼ Den här bilden visar hur Agur, som personifierade det oändliga havet, ger upphov till en storm.

◀ Ett par seldonsfästen dekorerade med örnar, en symbol som förknippades med Oden. De överdrarna klorna och nabbarna förstärker fåglarnas vildsinnet.

GUDARNAS SKATTER

GUDARNA AGDE en mängd skatter som tillverkats av dvargarna, den mytologiska världens skickligaste hantverkare. Oden hade spjutet Gungner, vars stor aldrig kunde hejdas, och armringen Draupner, som var nionde natt frambringade åtta nya guld- ringar av lika stor vikt och värde. Frej agde skeppet Skidbladner, som när seglet var his- sat alltid fick förlig vind, och som kunde vika ihop och stoppas i fickan, samt ett gyllene svin som kunde åla över både him- mel och hav snabbare än någon häst och lyste upp natten med ljuset från sina borst.

Den viktigaste skatten tillhörde dock Tor – hans hammare Mjølner, som aldrig missade när den slungades och alltid åter- vände till handen. Gudarna förlitade sig stort på hammaren och ansåg att det var den främsta skatten eftersom den gav dem ett så bra skydd mot jättarna. Mjølners egenskaper var så speciella att den inte bara användes för fysiskt skydd, utan även holls

upp över föremål för att velsigna dem, som till exempel Balders gravskepp. När Tors två getter slaktats och ätits upp återfick de livet genom att Tor höll hammaren över deras rengnagda ben.

U TALET NIO

MAN VET INTE riktigt varför talet nio var så betydelsefullt i nordisk mytologi. Oden hängde i nio dygn i världstradet för att lara sig nio besvarjelser. Heimdal hade nio modrar, Agir hade nio dottrar. Hermod färdades i nio dygn för att hitta Balder, Frej vantade i nio dygn på sin brud Gerd. Njord och Skade bodde i nio dygn var i varandras hem. Var nionde natt föll åtta nya ringar från Odens ring Draupner, så att ringarna var nio. Innan han dör kommer Tor att backa nio steg från Midgårdsormen. En valdig religiös fest hölls i nio dagar vart nionde år. I Uppsala där nio exemplar av varje levande varelse (inklusive människor) offrades

ODENS DJUR

ODEN BEHÖVDE inte äta. Han livnarde sig uteslutande på vin och gav istället maten åt sina två vargar, Gere och Freke, som satt vid hans fötter. Han hade även två korpar, Hugin och Munin (tanke och minne), som flog ut över världen varje dag för att hämta in nyheter. På kvällarna återvände de och satt på Odens axlar för att berätta om vad de hade sett. Dessa djur fanns ofta med vid avbildningar och förknippas med hans roll som krigets gud, vargar och korpar hörde traditionellt samman med strid och död, både i poesi och i verkligheten (man hittade ofta båda sorterna kalasande på liken efter en strid).

Oden hade även den fan- tastiska hästen Sleipner, som var en av Lokes avkommor. Sleipner hade åtta ben och var den snabbaste av alla hästar. Han kunde bara Oden både genom luften och över havet. Det ansågs att Sleipner var en av Odens främsta skatter.

H RUNORNA

DET TIDIGASTE NORDISKA runalfabetet konstruerades för inskriptioner i trä, sten eller metall och bestod enbart av raka linjer eftersom raka tecken var lättare att karva än runda. Runorna användes inte för några längre dokument, utan man har huvudsakligen funnit dem på minnesstenar, forteckningar på trä använda vid handel och på vapen. Runorna ansågs även ha magiska egenskaper. Man kunde hästa besvarjelser genom att skära in dem eller få skydd genom att bara dem. Oden, magins maktige gud, ansågs ha skänkt världen runorna genom den plågsamma och självpoffrande handlingen att hänga i världstradet i nio dygn.

ODEN OCH SKALDEMJÖDET

ODEN VAR skaldekonsens gud, vilket kanske forklarar den framtradande roll som de poetiska kallorna gett honom. Oden själv talade alltid bara på vers och skaldekonsen och inspirationen var något som bara han kunde skänka. Till en av sina favoriter gav han formågan att kunna skilda lika snabbt som han talade.

Det var Oden som skaffade fram den poetiska inspirationens mjöd och gav den till både gudar och människor. Mjödets bryggdes ursprungligen av dvargarna av blodet från en man vid namn Kvaser, som skapats av gudarna som fredstecken efter ett krig mellan asarna och vanerna. Kvaser var så vis att det inte fanns någon fråga han inte kunde besvara. Han färdades vida omkring och delade med sig av sin kunskap, men mordades till slut av dvargarna, som blandade hans blod med honung och bryggde ett starkt mjöd av detta. Drack man av mjödets gavs man formågan att skilda eller uttala visdomsord.

Mjödets stals senare från dvargarna av jätten Suttung, därför att de begått misstaget att mörda Suttungs föräldrar. Oden lyckades med dolska metoder att rädda det oskattbara mjödets åt gudarna och människorna. Han förforde jättens dotter Gunnlod, som fått i uppgift att vakta mjödets, och när hon tillar honom att dricka tre klunkar tomde han snabbt alla tre mjödkaren. I

ornhamn flog han sedan tillbaka till Asgård, där han spydde upp mjödets. Några droppar föll utanför Asgård, och detta var den lott som gavs åt människorna.

◀ Snidar drakhuvud från gravskeppet som hittades i Oseberga.

SKEPPSBEGRAVNINGAR

I DET ANGLOSAXISKA eposet *Beowulf* beskrivs den danske kungens magnifika skeppsbegravning. Den dode lades i ett skepp med vardefull last och ett gyllene standar. Skeppet gjordes loss och bar sedan iväg med kungen. I den nordiska mytologin fick även guden Balder en fulländad skeppsbegravning, där skeppet sandes brinnande ut på havet.

▲ Runstenarna troddes en gång i tiden ha haft magiska eller skyddande krafter.

De har mytologiska begravningarna åter speglar verkliga begravningar. I Oseberga i Norge har man upptäckt en magnifik skeppsgrav från 800-talet. Den begravda kvinnan var omgiven av valdiga skatter. Runt om i Nordeuropa har man hittat ytterligare flera skeppsgrovar.